

Trzecią grupę tworzy rozdział ósmy (s. 301-320). W celu porównania rozwiązań dotyczących ochrony wolności religijnej w Konwencji Europejskiej Autor przedstawia jej ochronę w prawie traktatowym oraz deklaracjach Unii Europejskiej, co ma szczególne znaczenie w momencie rozszerzenia Unii Europejskiej.

Omawiana praca jest całościowym ujęciem materialnych gwarancji wolności religijnej zawartych w Konwencji Europejskiej oraz ich interpretacją wypływającą z orzecznictwa organów konwencyjnych. Autor, dokonując rzetelnej analizy, nie skoncentrował się jedynie na rozwiązaniach prawnych, które są wtórne wobec pewnych założeń filozoficznych, ale odwołuje się do określonej koncepcji praw człowieka, która legła u podstaw powstania Europejskiej Konwencji Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Gwarancje prawa do wolności religijnej zawarte w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka i Podstawowych Wolności wypływają z wielowiekowej tradycji europejskiej. Z tego względu rzeczywista ochrona wolności religijnej nie może przebiegać w oderwaniu od aksjologicznego podłoża, z którego wyrasta. Analiza orzecznictwa strasburskiego wykazuje, że państwo jest zobowiązane zagwarantować prawo do wolności religijnej nie tylko obywatelom, ale wszystkim, którzy znajdują się pod jego rzeczywistą władzą i odpowiedzialnością. W ten sposób organy konwencyjne podkreśliły umocowanie prawa do wolności religijnej w wartościach nadrzędnych w stosunku do państwa. Dzięki interpretacji dokonanej przez Komisję poszerzony został także zakres podmiotowy chronionego prawa o gwarancje instytucjonalne. Uznanie Kościołów i innych Wspólnot religijnych za podmioty prawa do wolności religijnej sprowadza się ostatecznie do ochrony prawa do wolności myśli, sumienia i religii należnego każdemu człowiekowi.

Współczesna koncepcja praw człowieka obejmuje nie tylko wskazanie podstawowych dóbr należnych człowiekowi i sposobów ich zagwarantowania – w tym wypadku wolności religijnej – ale także rozstrzygnięcia, czym jest dane prawo człowieka, jakie są jego właściwości i konsekwencje dla prawa stanowionego.

Publikacja Krzysztofa Warchałowskiego stanowi cenny wkład w proces badawczy dotyczący praw człowieka i może służyć za punkt wyjścia dla dalszych poszukiwań porównawczych. Zawartość publikacji stanowi konieczne narzędzie pracy dla tych wszystkich, którzy studiują instytucje religijne w Europie.

Krzysztof Orzeszyna

Katedra Kościelnego Prawa Publicznego WPPKiA KUL

Mirosław Sitarz, *Słownik Prawa Kanonicznego*, Warszawa: Instytut Wydawniczy Pax 2004, kol. 206.

Na rynku wydawniczym wielkim zainteresowaniem cieszy się wydany przez Mirosława Sitarza *Słownik Prawa Kanonicznego*, który został zadedykowany Janowi Pa-

włowi II w dwudziestą piątą rocznicę pontyfikatu. Ponadto należy podkreślić, że *Słownik* ukazał się w momencie, kiedy mija dwudziesta rocznica promulgacji Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.

Zasadniczy dział *Słownika*, który stanowią hasła, rozmieszczone w porządku alfabetycznym od A do Z na 206 kolumnach, został poprzedzony wprowadzeniem i uzasadnieniem opracowania publikacji, sporządzonymi przez ks. prof. dr. hab. Józefa Krukowskiego, a także słowem wstępnym Autora.

Na końcu *Słownika* dodano, jako aneks, ale bardzo potrzebny, informacje dotyczące hierarchicznego ustroju Kościoła, tj. Ustrój Stolicy Apostolskiej, Kryteria podziału instytutów życia konsekrowanego i adresy sądów kościelnych w Polsce.

Słownik stanowi dobre kompendium wiedzy na temat prawa kanonicznego. Słusznie czytamy we Wprowadzeniu ks. prof. Józefa Krukowskiego: „W świecie współczesnym istnieje zapotrzebowanie na encyklopedie popularyzujące stan ludzkiej wiedzy na temat całej rzeczywistości, jak również leksykony informujące o stanie badań w różnych dziedzinach, w tym również w zakresie nauk teologicznych. Jednak w polskiej literaturze dotychczas brakowało leksykonu popularyzującego wiedzę naukową z zakresu prawa kanonicznego”.

Opublikowany przez ks. Sitarza *Słownik* przedstawia czytelnikowi systematycznie uporządkowaną wiedzę z zakresu prawa kanonicznego według dobrze dobranych haseł, wypełniając lukę w literaturze historycznoprawnej. Informacje zawarte w hasłach podają podstawowe wiadomości dotyczące stanu prawnego jakiejś instytucji i w końcowej partii wskazują na źródła kodeksowe, odsyłając zainteresowanych do odpowiednich kanonów.

Inicjatywa opracowania i wydania *Słownika Prawa Kanonicznego* zasługuje na wielkie uznanie, ponieważ stanowi pierwszą w Polsce publikację tego typu i ułatwia osobom świeckim szybką orientację w zagadnieniach z prawa kościelnego oraz w dużej mierze popularyzuje wiedzę naukową z zakresu prawa kanonicznego. Ponadto *Słownik* został wydany bardzo starannie, czytelnie, hasła zawierają tylko najważniejsze podstawowe treści, bez zbędnych rozwlekłych sformułowań. W niektórych przypadkach można było podać więcej informacji o pochodzeniu danej instytucji, ale powodowałoby to odejście od dobrej syntezy – metody stosowanej w tego typu opracowaniach leksykograficznych.

Ks. Stanisław Tymosz

Katedra Historii Źródeł Kościelnego Prawa Polskiego WPPKiA KUL